

ראש השנה

ראש השנה החל בחודש תשרי הוא חג מהתורה ואחד מראשי השנה העבריים.

הוא מצוין בימינו כחג יהודי בא' וב' בתשרי. א' בתשרי נחשב במסורת היהודית ליום המלכת האלוהים על האנושות, וליום דין שבו נידון האדם על השנה שעברה ונקבע מה יארע לו בשנה הבאה. כמו כן, יום זה נחשב ליום הראשון בשנה לצורך מניין השנים בלוח העברי ולצורך מניין שנות שמיטה ויובל. המצווה העיקרית של החג היא תקיעת שופר. בתורה מכונה החג "יום תרועה" או "זיכרון תרועה".
השם "ראש השנה" מקורו בספרות חז"ל.

עם זאת, בתפילות ראש השנה ובברכות הנאמרות בו נקרא החג "יום הזיכרון".

ראש השנה ויום הכיפורים נקראים "הימים הנוראים" או "ימי הדין". עשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים נקראים עשרת ימי תשובה, ובלשון מליצית מקובל לכנותם כימים ש"בין פְּסָה לעשור".
"כסה" רומז לראש השנה ולמולד הירח ביום זה, כאשר הירח כביכול "מתכסה", בעקבות המדרש המקשר לראש השנה את הפסוק בתהילים: "תִּקְעוּ בַּחֲדָשׁ שׁוֹפָר, בַּיַּפְּסָה לְיוֹם חַגֵּנוּ".
עם זאת, יש שפירשו את הפסוק כמתייחס לתקיעה בשופר שנערכה בבית המקדש בכל ראש חודש.

א. הכינו תעודת זהות לחג: "ראש השנה" התייחסו לנקודות הבאות:

1. מתי חל החג? 2. האם חג זה נהוג מהתורה? 3. מהי המצווה העיקרית הנהוגה בחג?

4. מה מקור שם החג? 5. האם קיימים שמות נוספים לחג?

ב. כיצד נקראים הימים שבן ראש השנה ויום כיפורים? מדוע נקראים דווקא בשם זה?

ג. מה פירוש הביטוי "כסה"?

ד. כתבו 5 מילים נוספות מאותה משפחה. ("כסה")

ה. מה מקור הפסוק "...בכסה ליום חגנו"?

לפניכם ביטויים עם המילה ראש. אתרו את המילים במילון וכתבו את פירושן.

ראש ישיבה

ראש חודש

ראש פרק

עמד בראש

יש לו ראש פתוח

בראש ובראשונה

כאב ראש

שבר את הראש

חמור קופץ בראש

טמן ראשו בחול

ראש גדול

ראש נפץ

ראש השנה

נפל על הראש

עיניה בראשה

איבד את הראש

מנהגים הנהוגים בראש השנה

התרת נדרים: בערב ראש השנה נהוג לערוך טקסי התרת נדרים, כשכל אדם מבקש התרה בפני שלושה אנשים שמהווים מעין בית דין, שבכוחו לשחרר את האדם מהבטחותיו.

איחולים וכרטיסי ברכה: נהוג לאחל בליל ראש השנה "לשנה טובה תיכתב/י ותחתם/י", החל מהמאה ה-14 נהגו לשלוח איחולים כאלה בכתב לפני ראש השנה.

מסוף המאה ה-19, לאחר המצאת גלויות הדואר, נפוץ מאוד מנהג שליחת כרטיסי ברכה שהוכנו עבור החג.

מסוף המאה ה-20 דעך השימוש בכרטיסי נייר והוחלף בברכות טלפוניות ובמשלוח ברכות בדואר אלקטרוני וב-SMS תשליך: ביום הראשון של ראש השנה (או ביומו השני במקרה שהיום הראשון חל בשבת לפי מנהג האשכנזים), הולכים אחרי הצהריים למקור מים ואומרים בו את תפילת תשליך, שהיא בקשה להשלכת העבירות אל "מצולות ים". במקומות שבהם לא היו מקווי מים קרובים נהגו לעלות למקום גבוה שממנו צופים עליהם.

מקובל לנער את שולי הבגדים כסמל להתנערות מהעוונות יש שהתנגדו למנהג זה.

הימנעות משינה ביום: יש הנוהגים להימנע משינה ביומו של ראש השנה, על פי דברי התלמוד הירושלמי שהובאו אצל הפוסקים, שהישן בראש השנה ישן מזלו.

מנהגים הנהוגים בראש השנה

1. הסבירו בלשונכם את המנהג: "התרת נדרים".
2. כתבו את תהליך התפתחות "האיחולים" לפי המידע המופיע בקטע.
עמדו על ההבדלים המוזכרים בכל תקופה.
3. מתי נוהגים לקיים את מנהג התשליך? כיצד מקיימים את המנהג?
4. מהי הסיבה לכך שנוהגים לא לישון בראש השנה?
5. תארו כיצד מציינים את ראש השנה במשפחתכם? מהם המנהגים הנהוגים בביתכם?

יוסי והגברת הזקנה/ רבקה אליצור

בבית של יוסי, בקומת הקרקע, גרה לבדה אישה זקנה ושמה גברת לוי. יוסי אהב להרגיז את הגברת לוי. הוא היה מצלצל בדלת ביתה וכשהייתה הגברת לוי צועדת לאט-לאט ופותחת את הדלת, היה יוסי מתחבא. כשהייתה גברת לוי שואלת: "מי שם? מי מצלצל?" היה יוסי צוחק לעצמו במחבואו ושותק.

פעם אחת, בערב ראש השנה, נגש יוסי שוב לדלת של הגברת לוי. צלצל וברח.

איש לו פתח.

צלצל שוב.

"מי שם?" שאלה גברת לוי בקול חלש ולא פתחה את הדלת.

"המפתח בחלון," קראה גברת לוי מתוך הבית, "בבקשה להיכנס."

עמד יוסי ולא ידע מה לעשות. "בבקשה! בבקשה להיכנס," אמרה שוב גברת לוי. לקח יוסי את המפתח מעל החלון, פתח את הדלת וניכנס.

גברת לוי הזקנה הייתה חולה ושכבה במיטה. פניה היו חיוורות ועצובות. "שלום, יוסי" אמרה גברת לוי, "ילד טוב אתה. באתה לקים מצות ביקור חולים? שב בני. טוב לעשות מעשים טובים כל השנה ובעיקר בערב ראש-השנה." יוסי התבייש מאוד ושתק.

"שמע, בני," אמרה גברת לוי, "חולה אני ולא אוכל ללכת מחר להתפלל בבית הכנסת, האם אתה מסכים להתפלל בעדי בבית הכנסת?"

"כן," אמר יוסי בקול שקט. הוא התבייש מאוד. "תתפלל כי ישלח לי ה' רפואה שלמה ויכתוב אותי בספר החיים. האם תתפלל, יוסי?"

"כן, גברת לוי...א...אני צריך ללכת. שלום, גברת לוי." בפנים אדומות מבושה ברח יוסי מביתה של הגברת לוי.

הגיע ליל ראש השנה. גברת לוי שכבה במיטתה עצובה מאוד. היא שמעה קולות שירה ושמחה מבתי השכנים ובביתה אין איש ואין שמחה.

והנה קולות ליד הדלת. הדלת נפתחה ופתאום... מי נכנס? משפחה שלמה: יוסי, אבא ואמא, שני האחים שלו ואחותו. "שנה טובה, גברת לוי, שנה טובה," אמרה כל המשפחה.

"באנו לברך אותך בשנה טובה. רוצים אנחנו לערוך את סעודת החג כאן איתך בביתך. המסכימה את?"

"ברוכים תהיו," אמרה הגברת לוי, ודמעות של שמחה היו בעיניה. "אבל... אני לא הכנתי דבר."

"אל תדאגי, הכל מוכן. מיד נערוך את השולחן," אמרו יוסי ואחיו.

הזדרזו וקרבו את השולחן אל המיטה של הגברת לוי ופרסו עליו מפה לבנה.

הוציא יוסי מן הסל דבש בצנצנת מבריקה ואמר: "סימן לשנה טובה ומתוקה!"

פרסה אמא של יוסי תפוחי-עץ מתוקים לפרוסות לטבול אותן בדבש.

הניחו הילדים שתי חלות עגולות ויפות בראש השולחן, לחם-משנה לכבוד החג.

כשהיה השולחן ערוך, קדש אבא של יוסי קידוש של ראש השנה, נטלו ידיים ואכלו.

כל הערב שרו יוסי וכל המשפחה שירי חג.

וגברת לוי אמרה: "השנה הזאת תהיה שנה טובה. שמחה בראש השנה-שמחה כל השנה."

יוסי והגברת הזקנה/ רבקה אליצור

1. בתחילת הסיפור מתואר יוסי כילד שובב. הסבירו מהו אותו מעשה שובב שנהג לעשות?

2. "עמד יוסי ולא ידע מה לעשות" מדוע לדעתכם נכתב "ולא ידע מה לעשות"?

3. גברת לוי פונה ליוסי ומברכת אותו על מצוות הכנסת האורחים שלו.

א. מדוע יוסי התבייש ושתק?

ב. האם כך מקיימים את מצוות הכנסת אורחים? במידה וכתבתם "לא", עליכם להסביר כיצד יש לקיימה.

4. מהי המצווה השנייה אותה מבקשת גברת לוי מיוסי לקיים?

5. א. מהי המצווה השלישית המוזכרת בסיפור? ב. מי קיים את המצווה ג. תארו כיצד קיימו את המצווה?

בסיפור יוסי וגברת לוי עובר הילד תהליך של חשבון נפש. כתבו את התהליך (התייחסו לאפיון דמותו של יוסי בתחילת הסיפור ובסופו).

חשבון נפש / אמירה בוקק

בראש השנה בחודש תשרי
קרה דבר לא ברור לגמרי.
"עושים חשבון נפש" שמע יגאל,
אך מהו "חשבון נפש" לא הבין בכלל.

מהי נפש הוא מבין אולי,
מהו חשבון הוא מבין בודאי,
אך חשבון נפש? חשב, ולא מצא,
ישב וחישוב וזה מה שיצא:

אחותי "התחילה" ואני לא הגבתי
נקודה אחת ארשום לטובתי.
שברתי כסא (לא באשמתי),
נקודה אחת ארשום לרעתי.

כשבאו אורחים הייתי מנומס,
נקודה טובה מגיעה לי כפרס.
חדרתי מאוחר ואבא כעס,
נקודה רעה מגיעה לי כקנס.

לא הכנתי שיעורים ועוד שיקרתי
למורה
ש"פשוט שכחתי שהיום יש
תורה"
אז עוד נקודה רעה אני סופר
ואפילו שתיים אם להיות "פייר".

ויתרתי על תכנית טלוויזיה אהובה
ועל פגישה (מאוד חשובה)
וסידרתי את החדר (איזו הקרבה)...
מגיעה לי בהחלט נקודה טובה

עזרתי לאמא לקפל מגבות,
מגיעות לי שתי נקודות טובות.
הרגזתי חבר כמעט עד דמעות,
מגיעות לי שתי נקודות רעות.

ו...רגע נזכרתי לפני הסיכום,
נקודה טובה כי השכמתי קום.
אז הסיכום הוא תיק"ו
הו, איזו צרה!
נו, תגידו אתם,
אני טוב או רע?.

חשבון נפש/ שאלות

1. הילד בשיר מנסה לברר מה פירוש המושג: "חשבון נפש".

א. כתבו מהם המעשים עליהם קיבל הילד נקודה "לטובתו" ומהם המעשים עליהם קיבל נקודה "לרעתו".

ב. מדוע לדעתכם מפרט הילד את כל הדברים הללו? מה הסיבה לפירוט הנרחב?

2. מהו סיכום הניקוד אליו הגיע הילד לאחר שסיים לפרט את רשימת המעשים שלו?

3. מה דעתכם על תוצאת ניקוד זו?

4. השיר מסתיים שאלה. מהי לדעתכם התשובה לשאלה? הסביר מדוע.

5. אתרו במילון את המילים "חשבון" ו"נפש". כתבו את פירושן. הסבירו מה הקשר בין שתי המילים "חשבון"

ו"נפש"?

ג. מהו חשבון הנפש אותו עשה הילד בשיר?

6. האם גם אתם עשיתם פעם "חשבון נפש"? מה המסקנות אליהן הגעתם?

א. הכינו רשימה חדשה של מעשים טובים ומעשים רעים. ב. כתבו מהו הניקוד של כל אחד מהמעשים

שכתבתם (לדוגמא: המעשים הרעים - 5 נקודות, המעשים הטובים 7 נקודות)